Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΡΑΝΤΟΥ
της 7ης Σεπτεμβρίου 2023[1]

Υπόθεση C-371/22

G sp. z o.o.
κατά
W S.A.

[αίτηση του Sąd Okręgowy w Warszawie
(περιφερειακού δικαστηρίου Βαρσοβίας, Πολωνία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως],

«Προδικαστική παραπομπή – Εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – Οδηγία 2009/72/ΕΚ – Άρθρο 3, παράγραφοι 5 και 7 – Προστασία των καταναλωτών – Δικαίωμα του πελάτη, τηρουμένων των όρων της σύμβασης, να μπορεί πραγματικά να αλλάξει εύκολα προμηθευτή – Σύμβαση ορισμένου χρόνου για την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας σε σταθερή τιμή συναφθείσα από μικρή επιχείρηση – Συμβατική ποινική ρήτρα λόγω πρόωρης καταγγελίας σύμβασης – Ποσό ποινικής ρήτρας που αντιστοιχεί στο κόστος της τιμής της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι τη λήξη της αρχικής διάρκειας ισχύος της σύμβασης – Εθνική νομοθεσία που επιτρέπει την καταγγελία “χωρίς επιβάρυνση με έξοδα και αποζημιώσεις πέραν εκείνων που απορρέουν από τη σύμβαση”»

I. Εισαγωγή

1. Η οδηγία 2009/72/ΕΚ[2], η οποία θεσπίζει κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, προβλέπει στο άρθρο 3, παράγραφοι 5 και 7, ότι, όταν ένας καταναλωτής ηλεκτρικής ενέργειας επιθυμεί, τηρουμένων των όρων των συμβάσεων, να αλλάξει προμηθευτή, το δικαίωμα αυτό του παρέχεται χωρίς διακρίσεις σε σχέση με το κόστος, την προσπάθεια ή τον χρόνο, και ότι μπορεί πραγματικά να αλλάξει εύκολα προμηθευτή.

2. Είναι συμβατή με το δικαίωμα του καταναλωτή αυτού να αλλάξει πραγματικά και εύκολα προμηθευτή, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφοι 5 και 7, της εν λόγω οδηγίας, συμβατική ποινική ρήτρα η οποία επιβάλλεται σε μικρή επιχείρηση από τον προηγούμενο προμηθευτή της, λόγω πρόωρης καταγγελίας σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας συναφθείσας για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή, με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή, το

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

[2] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενεργείας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54/ΕΚ (ΕΕ 2009, L 211, σ. 55).

ποσό της οποίας αντιστοιχεί στο κόστος της τιμής της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι τη λήξη της αρχικής διάρκειας ισχύος της σύμβασης; Αυτό είναι, κατ' ουσίαν, το ερώτημα που υπέβαλε το Sąd Okręgowy w Warszawie (περιφερειακό δικαστήριο Βαρσοβίας, Πολωνία).

3. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της G sp. z o.o., επιχείρησης που απασχολεί λιγότερους από 50 εργαζομένους (στο εξής: εταιρία G), και της W S.A., προμηθεύτριας ηλεκτρικής ενέργειας (στο εξής: προμηθεύτρια W), με αντικείμενο την καταβολή συμβατικής ποινικής ρήτρας λόγω πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ των δύο αυτών μερών.

4. Η υπό κρίση υπόθεση παρέχει στο Δικαστήριο την ευκαιρία να αποφανθεί, για πρώτη φορά, επί της ερμηνείας του άρθρου 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας 2009/72. Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα, θα πρέπει να σταθμιστεί, στο πλαίσιο της εύρυθμης λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, αφενός, το δικαίωμα που αναγνωρίζεται στον πελάτη να μπορεί πραγματικά να αλλάξει εύκολα προμηθευτή και, αφετέρου, το δικαίωμα του προηγούμενου προμηθευτή να λάβει αποζημίωση για τη μη κατανάλωση της ηλεκτρικής ενέργειας την οποία ο πελάτης είχε δεσμευθεί να αγοράσει από αυτόν δυνάμει σύμβασης συναφθείσας για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Η οδηγία 2009/72

5. Οι αιτιολογικές σκέψεις 1, 3, 42, 52 και 57 της οδηγίας 2009/72 έχουν ως εξής:

«(1) Στόχοι της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενεργείας, η οποία υλοποιείται σταδιακά σε ολόκληρη την Κοινότητα από το 1999, είναι η παροχή πραγματικών επιλογών σε όλους τους καταναλωτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε είναι πολίτες είτε επιχειρήσεις, η παροχή νέων επιχειρηματικών ευκαιριών και η αύξηση του διασυνοριακού εμπορίου, ώστε να επιτευχθούν κέρδη σε απόδοση, ανταγωνιστικές τιμές, υψηλότερα πρότυπα παρεχόμενων υπηρεσιών, και να ενισχυθεί ταυτόχρονα η ασφάλεια του εφοδιασμού και η αειφορία.

[…]

(3) Οι ελευθερίες που εγγυάται η συνθήκη στους πολίτες της Ένωσης –μεταξύ άλλων η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, η ελευθερία παροχής υπηρεσιών και η ελευθερία εγκατάστασης– είναι δυνατές μόνο σε πλαίσιο πλήρως ανοικτής αγοράς, η οποία παρέχει σε όλους τους καταναλωτές τη δυνατότητα να επιλέγουν ελεύθερα τους προμηθευτές τους και δίνει σε όλους τους προμηθευτές την ελευθερία να προμηθεύουν τους πελάτες τους.

[…]

(42) Όλοι οι κοινοτικοί τομείς της βιομηχανίας και του εμπορίου, συμπεριλαμβανομένων των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, καθώς και όλοι οι πολίτες της Ένωσης που επωφελούνται από τα οικονομικά πλεονεκτήματα της εσωτερικής αγοράς, θα πρέπει να μπορούν να απολαύουν επίσης υψηλού επιπέδου προστασίας του καταναλωτή. Ειδικότερα, οι οικιακοί

πελάτες και, εφόσον τα κράτη μέλη το κρίνουν αναγκαίο, οι μικρές επιχειρήσεις θα πρέπει επίσης να απολαύουν εγγυήσεων δημόσιας υπηρεσίας […]. Οι εν λόγω πελάτες θα πρέπει επίσης να έχουν πρόσβαση σε επιλογή, δίκαιη μεταχείριση, αντιπροσώπευση και μηχανισμούς διακανονισμού διαφορών.

[…]

(52) Οι καταναλωτές θα πρέπει να διαθέτουν σαφείς και κατανοητές πληροφορίες όσον αφορά τα δικαιώματά τους σε σχέση με τον ενεργειακό τομέα. […]

[…]

(57) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να αποδίδουν μεγίστη σημασία στην προώθηση του θεμιτού ανταγωνισμού και της ευχερούς πρόσβασης για διάφορους προμηθευτές, καθώς και στην εξασφάλιση δυναμικού για νέα παραγωγή ενεργείας, προκειμένου οι καταναλωτές να είναι σε θέση να αξιοποιήσουν πλήρως τις ευκαιρίες που προσφέρει μια ελευθερωμένη εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενεργείας.»

6. Το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής», ορίζει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία θεσπίζει κοινούς κανόνες που αφορούν την παραγωγή, τη μεταφορά, τη διανομή και την προμήθεια ηλεκτρικής ενεργείας, καθώς και την προστασία των καταναλωτών, με στόχο τη βελτίωση και την ολοκλήρωση ανταγωνιστικών αγορών ηλεκτρικής ενεργείας στην Κοινότητα. Ορίζει τους κανόνες για την οργάνωση και λειτουργία του τομέα της ηλεκτρικής ενεργείας, την ανοικτή πρόσβαση στην αγορά, τα κριτήρια και τις διαδικασίες που ισχύουν για τις προσκλήσεις προς υποβολή προσφορών και τη χορήγηση αδειών καθώς και για την εκμετάλλευση των δικτύων. Θεσπίζει επίσης υποχρεώσεις καθολικής υπηρεσίας και δικαιώματα των καταναλωτών ηλεκτρικής ενεργείας και αποσαφηνίζει τις υποχρεώσεις του ανταγωνισμού.»

7. Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ορισμοί», προβλέπει στα σημεία 7, 9 έως 12 και 19 τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, εφαρμόζονται οι ακόλουθοι ορισμοί:

[…]

7. “πελάτης”: ο πελάτης χονδρικής ή ο τελικός πελάτης ηλεκτρικής ενεργείας·

[…]

9. “τελικός πελάτης”: ο πελάτης που αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια για δική του χρήση·

10. “οικιακός πελάτης”: ο πελάτης που αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια για δική του οικιακή κατανάλωση, αποκλειομένων των εμπορικών ή επαγγελματικών δραστηριοτήτων·

11. “μη οικιακός πελάτης”: το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια που δεν προορίζεται για τη δική του οικιακή χρήση, συμπεριλαμβανομένων των παραγωγών και των πελατών χονδρικής·

12. “επιλέξιμος πελάτης”: ο πελάτης που είναι ελεύθερος να αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια από τον προμηθευτή της επιλογής του κατά την έννοια του άρθρου 33·

[…]

19. “προμήθεια”, η πώληση, συμπεριλαμβανομένης της μεταπώλησης, ηλεκτρικής ενεργείας σε πελάτες.»

8. Το άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και προστασία του πελάτη», ορίζει στις παραγράφους 3 έως 5 και 7 τα εξής:

«3. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι όλοι οι οικιακοί πελάτες και, όπου κρίνεται σκόπιμο από τα κράτη μέλη, οι μικρές επιχειρήσεις (ήτοι οι επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από 50 εργαζόμενους και έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών ή ισολογισμό που δεν υπερβαίνει τα 10 εκατ. EUR) απολαύουν της καθολικής υπηρεσίας, δηλαδή του δικαιώματος να προμηθεύονται ηλεκτρική ενέργεια συγκεκριμένης ποιότητας εντός του εδάφους τους σε λογικές, εύκολα και άμεσα συγκρίσιμες και διαφανείς τιμές που δεν εισάγουν διακρίσεις. […]

4. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι σε όλους τους καταναλωτές είναι δυνατόν να παρέχεται ηλεκτρική ενέργεια από προμηθευτή, με την επιφύλαξη της συμφωνίας του προμηθευτή, ανεξάρτητα από το κράτος μέλος στο οποίο είναι καταχωρισμένος ο προμηθευτής, εφόσον αυτός τηρεί τις κείμενες διατάξεις εμπορίας και εξισορρόπησης. […]

5. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι:

α) όταν οι καταναλωτές επιθυμούν, τηρώντας τους όρους των συμβάσεων, να αλλάξουν προμηθευτή, η αλλαγή θα πραγματοποιείται από τον ενδιαφερόμενο διαχειριστή μέσα σε τρεις εβδομάδες […]

[…]

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα δικαιώματα που αναφέρονται στα στοιχεία α) και β) παρέχονται σε όλους τους καταναλωτές χωρίς διακρίσεις σε σχέση με το κόστος, την προσπάθεια ή το χρόνο.

[…]

7. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για την προστασία των τελικών πελατών και, ειδικότερα, μεριμνούν ώστε να υπάρχουν επαρκείς διασφαλίσεις για την προστασία των ευάλωτων καταναλωτών. Στο πλαίσιο αυτό, κάθε κράτος μέλος ορίζει την έννοια των “ευάλωτων καταναλωτών”, όπου μπορεί να γίνεται μνεία στην ενεργειακή φτώχεια, καθώς και, μεταξύ άλλων, την απαγόρευση διακοπής σύνδεσης τέτοιων καταναλωτών σε κρίσιμες περιόδους. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που συνδέονται με τους ευάλωτους καταναλωτές τηρούνται και ειδικότερα λαμβάνουν μέτρα προστασίας των τελικών πελατών σε απομακρυσμένες περιοχές. Διασφαλίζουν υψηλά επίπεδα προστασίας των καταναλωτών, ιδίως όσον αφορά τη διαφάνεια σχετικά με τους συμβατικούς όρους και προϋποθέσεις, τη γενική πληροφόρηση και τους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι ο δικαιούχος πελάτης μπορεί πραγματικά να αλλάξει προμηθευτή εύκολα. Όσον αφορά τουλάχιστον τους οικιακούς πελάτες, τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν τα μέτρα που αναφέρονται στο παράρτημα Ι.»

9. Το άρθρο 33 της οδηγίας 2009/72, το οποίο φέρει τον τίτλο «Άνοιγμα της αγοράς και αμοιβαιότητα», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι επιλέξιμοι πελάτες να περιλαμβάνουν:

[…]

γ) από την 1η Ιουλίου 2007, όλους τους πελάτες.»

10. Το παράρτημα Ι της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Μέτρα για την προστασία των καταναλωτών», ορίζει στο σημείο 1 τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των κοινοτικών κανόνων σχετικά με την προστασία των καταναλωτών, ιδίως της οδηγίας 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις [3] και της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές [4], τα μέτρα που αναφέρονται στο άρθρο 3 έχουν ως στόχο να εξασφαλίζουν ότι οι πελάτες:

α) έχουν το δικαίωμα να συνάπτουν σύμβαση με τον φορέα παροχής υπηρεσιών ηλεκτρικής ενεργείας, στην οποία καθορίζονται:

[…]

– η διάρκεια της σύμβασης, οι όροι ανανέωσης και λήξης της παροχής υπηρεσιών και της σύμβασης, η ύπαρξη τυχόν δικαιώματος λύσης της σύμβασης και κατά πόσον επιτρέπεται η υπαναχώρηση από τη σύμβαση χωρίς επιβάρυνση,

[…]

Οι όροι πρέπει να είναι δίκαιοι και γνωστοί εκ των προτέρων. Οπωσδήποτε, οι πληροφορίες αυτές θα πρέπει να παρέχονται πριν από τη σύναψη ή επιβεβαίωση της σύμβασης. […]

[…]

ε) δεν επιβαρύνονται για αλλαγή προμηθευτή·

[…]».

11. Η οδηγία 2009/72 καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε, από 1ης Ιανουαρίου 2021, από την οδηγία (ΕΕ) 2019/944 [5], δυνάμει του άρθρου 72, πρώτο εδάφιο, της τελευταίας αυτής οδηγίας.

3 ΕΕ 1997, L 144, σ. 19.

4 ΕΕ 1993, L 95, σ. 29.

5 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2019, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την τροποποίηση της οδηγίας 2012/27/ΕΕ (ΕΕ 2019, L 158, σ. 125).

2. Η οδηγία 2019/944

12. Το άρθρο 2 της οδηγίας 2019/944, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ορισμοί», ορίζει στα σημεία 16 έως 18 τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

[…]

16) "τέλος τερματισμού σύμβασης": κάθε χρέωση ή κύρωση που επιβάλλεται στους πελάτες από προμηθευτές ή συμμετέχοντες στην αγορά δραστηριοποιούμενους στη σωρευτική εκπροσώπηση σε περίπτωση τερματισμού σύμβασης προμήθειας ή παροχής υπηρεσιών ηλεκτρικής ενέργειας·

17) "τέλος σχετιζόμενο με την αλλαγή προμηθευτή": κάθε χρέωση ή κύρωση που επιβάλλεται στους πελάτες από προμηθευτές ή συμμετέχοντες στην αγορά δραστηριοποιούμενους στη σωρευτική εκπροσώπηση ή διαχειριστές συστημάτων, άμεσα ή έμμεσα, σε περίπτωση αλλαγής προμηθευτών ή συμμετεχόντων στην αγορά δραστηριοποιούμενων στη σωρευτική εκπροσώπηση, συμπεριλαμβανομένων των τελών τερματισμού σύμβασης·

18) "σωρευτική εκπροσώπηση": δραστηριότητα ασκούμενη από φυσικό ή νομικό πρόσωπο που συνδυάζει φορτία ή παραγόμενη ενέργεια από περισσότερους του ενός πελάτες προς πώληση, αγορά ή δημοπρασία σε οποιαδήποτε αγορά ηλεκτρικής ενέργειας.»

13. Το άρθρο 12 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα αλλαγής και κανόνες για τα τέλη που σχετίζονται με την αλλαγή προμηθευτή», προβλέπει στις παραγράφους 2 και 3 τα εξής:

«2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τουλάχιστον οι οικιακοί πελάτες και οι μικρές επιχειρήσεις να μην επιβαρύνονται με οποιοδήποτε τέλος σχετιζόμενο με την αλλαγή προμηθευτή.

3. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 2, τα κράτη μέλη δύνανται να επιτρέπουν στους προμηθευτές ή στους συμμετέχοντες στην αγορά που δραστηριοποιείται στη σωρευτική εκπροσώπηση να επιβάλλουν στους πελάτες τέλη τερματισμού σύμβασης σε όσους πελάτες καταγγέλλουν οικειοθελώς συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου πριν από την λήξη της σύμβασης, υπό τον όρο ότι τα εν λόγω τέλη προβλέπονται από σύμβαση την οποία έχει συνάψει οικειοθελώς ο πελάτης και ότι τα εν λόγω τέλη ανακοινώνονται σαφώς στον πελάτη πριν από τη σύναψη της σύμβασης. Τα εν λόγω τέλη είναι αναλογικά και δεν υπερβαίνουν την άμεση οικονομική ζημία του προμηθευτή ή του συμμετέχοντος στην αγορά που δραστηριοποιείται στη σωρευτική εκπροσώπηση λόγω του τερματισμού της σύμβασης από τον πελάτη, περιλαμβανομένου του κόστους τυχόν δεσμοποιημένων επενδύσεων ή υπηρεσιών οι οποίες ήδη παρέχονται στον πελάτη ως μέρος της σύμβασης. Το βάρος της απόδειξης της άμεσης οικονομικής ζημίας επιβαρύνει τον προμηθευτή ή τον συμμετέχοντα στην αγορά που δραστηριοποιείται στη σωρευτική εκπροσώπηση και το επιτρεπτό των τελών τερματισμού της σύμβασης παρακολουθείται από την ρυθμιστική αρχή ή οποιαδήποτε άλλη εθνική αρχή.»

Β. Το πολωνικό δίκαιο

14. Ο ustawa – Prawo energetyczne (νόμος για την ενέργεια), της 10ης Απριλίου 1997[6], όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος για την ενέργεια), ορίζει στο άρθρο 4j, παράγραφος 3a, τα εξής:

«Ο τελικός πελάτης μπορεί να καταγγείλει σύμβαση ορισμένου χρόνου βάσει της οποίας μια επιχείρηση ενέργειας του προμηθεύει αέρια καύσιμα ή ενέργεια, χωρίς να επιβαρυνθεί με έξοδα και αποζημιώσεις πέραν εκείνων που απορρέουν από τη σύμβαση, υποβάλλοντας γραπτή δήλωση στην επιχείρηση ενέργειας.»

15. Ο ustawa – Kodeks cywilny (νόμος περί αστικού κώδικα), της 23ης Απριλίου 1964[7], όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης (στο εξής: αστικός κώδικας), προβλέπει στο άρθρο 483, παράγραφος 1, τα εξής:

«Η σύμβαση μπορεί να ορίζει ότι η αποκατάσταση της ζημίας που απορρέει από τη μη εκπλήρωση ή την πλημμελή εκπλήρωση μη χρηματικής υποχρέωσης γίνεται με την καταβολή συγκεκριμένου ποσού (συμβατική ποινική ρήτρα).»

16. Το άρθρο 484 του αστικού κώδικα ορίζει τα εξής:

«§1. Σε περίπτωση μη εκπλήρωσης ή πλημμελούς εκπλήρωσης υποχρέωσης, η συμβατική ποινική ρήτρα οφείλεται στον δανειστή μέχρι του ποσού που ορίστηκε για τον σκοπό αυτό, ανεξαρτήτως του ύψους της προκληθείσας ζημίας. Αίτημα αποζημίωσης που υπερβαίνει το ποσό της προβλεφθείσας ποινικής ρήτρας είναι απαράδεκτο, εκτός αν τα μέρη συμφωνήσουν διαφορετικά.

§2. Εάν έχει εκπληρωθεί σημαντικό μέρος της ενοχής, ο οφειλέτης μπορεί να ζητήσει μείωση της συμβατικής ποινικής ρήτρας· το ίδιο ισχύει εάν η συμβατική ποινική ρήτρα είναι προδήλως υπερβολική.»

III. Η διαφορά της κύριας δίκης, τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον Δικαστηρίου

17. Την 1η Ιανουαρίου 2010, η εταιρία G, μικρή επιχείρηση πολωνικού δικαίου που απασχολεί λιγότερους από 50 εργαζομένους[8], συνήψε γενική σύμβαση ορισμένου χρόνου και σταθερής τιμής με την προμηθεύτρια W, δυνάμει της οποίας η τελευταία ανέλαβε την υποχρέωση να προμηθεύει ηλεκτρική ενέργεια σε εκμετάλλευση αγροτουρισμού στην περιοχή K. (Πολωνία) (στο εξής: επίμαχη σύμβαση).

18. Στις 23 Φεβρουαρίου 2015, η εταιρία G και η προμηθεύτρια W συνήψαν συμφωνία με την οποία η εταιρία G δεσμεύτηκε να συνεχίσει την εκτέλεση της επίμαχης σύμβασης για χρονικό διάστημα τουλάχιστον μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2016. Στο πλαίσιο της συμφωνίας αυτής, τα μέρη συμφώνησαν ότι θα είχαν το δικαίωμα να καταγγείλουν την επίμαχη σύμβαση κατόπιν προειδοποίησης έξι μηνών από την ημερομηνία κοινοποίησης της καταγγελίας, με ισχύ από το

6 Dz. U. 1997, αριθ. 54, θέση 348.

7 Dz. U. 1964, αριθ. 16, θέση 93.

8 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/72, ως «μικρή επιχείρηση», κατά την έννοια της οδηγίας αυτής, νοείται η επιχείρηση που απασχολεί λιγότερους από 50 εργαζομένους και έχει ετήσιο κύκλο εργασιών ή ισολογισμό που δεν υπερβαίνει τα 10 000 000 ευρώ.

τέλος του ημερολογιακού έτους, και ότι, σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της εν λόγω σύμβασης από την εταιρία G, η προμηθεύτρια W θα μπορούσε να απαιτήσει την καταβολή ποσού ίσου προς το κόστος της τιμής της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι τη λήξη της αρχικής διάρκειας ισχύος της σύμβασης (στο εξής: συμβατική ποινική ρήτρα) [9].

19. Στις 30 Ιανουαρίου 2015, η εταιρία G συνήψε με τη Z S.A., άλλη προμηθεύτρια ηλεκτρικής ενέργειας, σύμβαση προμήθειας για την ίδια εκμετάλλευση αγροτουρισμού. Στις 25 Φεβρουαρίου 2015, η εν λόγω άλλη προμηθεύτρια, βάσει της εντολής που της είχε αναθέσει η εταιρία G, ενημέρωσε την προμηθεύτρια W για τη σύναψη της νέας σύμβασης και, σε περίπτωση διαφωνίας της τελευταίας με τη νέα αυτή κατάσταση, της κοινοποίησε την καταγγελία της επίμαχης σύμβασης.

20. Στις 9 Μαρτίου 2016, η προμηθεύτρια W εξέδωσε κατά της εταιρίας G χρεωστικό σημείωμα ύψους 63 959,70 πολωνικών ζλότι (PLN) (περίπου 15 372 ευρώ κατά την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως) [10], λόγω κατάπτωσης της συμβατικής ποινικής ρήτρας, η δε καταβολή έπρεπε να πραγματοποιηθεί το αργότερο έως τις 23 Μαρτίου 2016. Δεδομένου ότι η εταιρία G δεν είχε προβεί στην εν λόγω καταβολή κατά την ημερομηνία αυτή, η προμηθεύτρια W άσκησε αγωγή, στις 21 Νοεμβρίου 2016, ενώπιον του Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy w Warszawie (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου Βαρσοβίας, Πολωνία) με αίτημα να υποχρεωθεί η εν λόγω εταιρία να της καταβάλει, λόγω κατάπτωσης συμβατικής ποινικής ρήτρας, το προμνημονευθέν ποσό πλέον νόμιμων τόκων υπολογιζόμενων από τις 24 Μαρτίου 2016 μέχρι την ημερομηνία εξόφλησης.

21. Με απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 2020, το ως άνω δικαστήριο έκανε δεκτή την αγωγή αυτή. Έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι, κατόπιν της αλλαγής προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας από την εταιρία G, η επίμαχη σύμβαση είχε καταγγελθεί πρόωρα, πράγμα που παρείχε στην προμηθεύτρια W το δικαίωμα να απαιτήσει την καταβολή της συμβατικής ποινικής ρήτρας, κατά την έννοια του άρθρου 483, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα. Εν προκειμένω, το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι, δυνάμει του άρθρου 484, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα, το αίτημα της προμηθεύτριας για καταβολή της συμβατικής ποινικής ρήτρας δεν εξηρτάτο από την απόδειξη της ύπαρξης ζημίας και ότι η εν λόγω ποινική ρήτρα είχε προβλεφθεί από την επίμαχη σύμβαση σε περίπτωση αλλαγής προμηθευτή, το δε ύψος της αντιστοιχούσε στους όρους της σύμβασης αυτής.

22. Η εταιρία G άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Sąd Okręgowy w Warszawie (περιφερειακού δικαστηρίου Βαρσοβίας), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, υποστηρίζοντας, μεταξύ άλλων, ότι, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2009/72, δεν έπρεπε να της επιβληθεί η συμβατική ποινική ρήτρα. Η εν λόγω εταιρία υποστήριξε επίσης ότι η προμηθεύτρια W δεν υπέστη καμία πραγματική ζημία, αλλά απλώς απώλεσε κέρδος που θα μπορούσε να αποκομίσει, το οποίο αντιστοιχούσε στον όγκο αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας

[9] Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 4, της εν λόγω συμφωνίας, «[σ]ε περίπτωση καταγγελίας των συμβάσεων του άρθρου 1 πριν από τη λήξη της περιόδου για την οποία συνήφθη η παρούσα σύμβαση, ο πελάτης υποχρεούται να καταβάλει στην [προμηθεύτρια W] ποσό ίσο με τη διαφορά μεταξύ της αξίας της ηλεκτρικής ενέργειας που δηλώνει ο πελάτης στην παράγραφο 1, υπολογιζόμενης με βάση την τιμή που καθορίζεται στο άρθρο 2, και της αξίας της ηλεκτρικής ενέργειας που κατανάλωσε ο πελάτης μέχρι την καταγγελία της σύμβασης, υπολογιζόμενης με βάση την τιμή που καθορίζεται στο άρθρο 2, διαφορά έχουσα θετική αξία». Επιπλέον, με τη συμφωνία αυτή, η εταιρία G δήλωσε ότι θα αγοράσει από την προμηθεύτρια W συγκεκριμένη ποσότητα ηλεκτρικής ενέργειας.

[10] Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η επίμαχη σύμβαση όρισε την τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας σε 261,06 PLN/μεγαβατώρα (MWh) (περίπου 61,24 ευρώ κατά την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως) για το χρονικό διάστημα μεταξύ 1ης Μαρτίου 2015 και 31ης Δεκεμβρίου 2016 και ότι η εταιρία G έπρεπε να αγοράσει από την προμηθεύτρια W 245 MWh κατά το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα να προκύψει το συνολικό ποσό των 63 959,70 PLN (περίπου 15 372 ευρώ κατά την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως), ποσό που αντιστοιχεί στην απαιτηθείσα συμβατική ποινική ρήτρα.

που είχε δηλώσει. Από την πλευρά της, η εν λόγω προμηθεύτρια υποστήριξε ότι, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 484, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα, το ύψος της συμβατικής ποινικής ρήτρας είναι ανεξάρτητο από το ύψος της προκληθείσας ζημίας.

23. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, πρώτον, ότι, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4j, παράγραφος 3a, του νόμου για την ενέργεια, ο τελικός πελάτης μπορεί να καταγγείλει μια σύμβαση προμήθειας ενέργειας ορισμένου χρόνου, χωρίς να επιβαρυνθεί με έξοδα και αποζημιώσεις πέραν εκείνων που απορρέουν από τη σύμβαση. Ο νόμος αυτός δεν καθορίζει κανένα κριτήριο όσον αφορά τον υπολογισμό των εν λόγω εξόδων και αποζημιώσεων, καθόσον δεν περιέχει καμία αναφορά στην αναλογικότητά τους, και δεν αποκλείει τη δυνατότητα να ζητηθεί κατ' αποκοπήν αποζημίωση. Στο πλαίσιο της συμβατικής ελευθερίας τους, τα μέρη μπορούν να καθορίζουν τα έξοδα και τις αποζημιώσεις που συνδέονται με την πρόωρη καταγγελία μιας σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, συμπεριλαμβανομένης της επιβολής συμβατικής ποινικής ρήτρας. Η ποινική αυτή ρήτρα, κατά την έννοια του αστικού κώδικα, οφείλεται στον δανειστή μέχρι του ποσού που ορίστηκε για τον σκοπό αυτό, ανεξαρτήτως του ύψους της προκληθείσας ζημίας, και δεν μπορεί να μειωθεί αυτεπαγγέλτως από εθνικό δικαστήριο, ο διάδικος δε που ζητεί τη μείωσή της θα πρέπει να φέρει το βάρος της απόδειξης και να αποδείξει ότι το ποσό της είναι υπερβολικό. Όσον αφορά τις μικρές επιχειρήσεις, δεδομένου ότι το άρθρο 4j, παράγραφος 3a, του νόμου για την ενέργεια δεν περιλαμβάνει καμία αναφορά στην προστασία των καταναλωτών, δεν μπορεί να εξεταστεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ποινικής ρήτρας. Επιπλέον, ο νόμος αυτός δεν προβλέπει τη δυνατότητα αυτεπάγγελτης μείωσης της συμβατικής ποινικής ρήτρας όσον αφορά τους επιχειρηματίες πελάτες.

24. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν η εθνική νομοθεσία συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης, δεδομένου ότι, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2009/72, τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι το δικαίωμα αλλαγής προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας παρέχεται στους καταναλωτές χωρίς διακρίσεις σε σχέση με το κόστος, την προσπάθεια ή τον χρόνο. Εξάλλου, μολονότι η παράγραφος 7 του εν λόγω άρθρου προβλέπει ότι ο επιλέξιμος πελάτης πρέπει να μπορεί πραγματικά να αλλάξει εύκολα προμηθευτή και, επομένως, υποδηλώνει την ανάγκη τήρησης της δέουσας αναλογικότητας σε σχέση με το κόστος, η ίδια διάταξη δεν μνημονεύει ούτε ποινικές ρήτρες ούτε αποζημιώσεις. Εάν πράγματι επιβληθεί στον καταναλωτή οικονομική επιβάρυνση, η έκτασή της δεν θα πρέπει να αποτελέσει μέσο διάκρισης έναντι των λοιπών προμηθευτών ηλεκτρικής ενέργειας που θα έχει ως αποτέλεσμα ο πελάτης να μην μπορεί πραγματικά να αλλάξει προμηθευτή.

25. Το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι, μολονότι η οδηγία 2009/72 έχει εφαρμογή ratione temporis στη διαφορά της κύριας δίκης, η οδηγία 2019/944, η οποία την αντικατέστησε, παρέσχε διευκρινίσεις ως προς το δικαίωμα ελεύθερης αλλαγής προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίες είναι κρίσιμες για την ερμηνεία της πρώτης οδηγίας. Επ' αυτού, το ίδιο δικαστήριο παραπέμπει στο άρθρο 4 και στο άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας 2019/944, κατά τα οποία, όταν σε μια μικρή επιχείρηση επιβάλλονται τέλη λόγω αλλαγής προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας, τα τέλη αυτά πρέπει να είναι αναλογικά και να μην υπερβαίνουν την άμεση οικονομική ζημία του προμηθευτή ή του συμμετέχοντος στην αγορά που δραστηριοποιείται στη σωρευτική εκπροσώπηση λόγω του τερματισμού της σύμβασης από τον πελάτη.

26. Το αιτούν δικαστήριο συνάγει εξ αυτού ότι η προβλεπόμενη από την εθνική νομοθεσία δυνατότητα επιβολής συμβατικής ποινικής ρήτρας, ανεξαρτήτως του ύψους της προκληθείσας ζημίας, χωρίς σαφή και ακριβή κριτήρια όσον αφορά τον υπολογισμό της εν λόγω ποινικής ρήτρας, μπορεί να αναιρέσει τον προστατευτικό σκοπό του άρθρου 3, παράγραφοι 5 και 7, της

οδηγίας 2009/72 και του άρθρου 12, παράγραφος 3, της οδηγίας 2019/944, περιορίζοντας, εκ των πραγμάτων, την ελευθερία του πελάτη να καταγγείλει τη σύμβασή του προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας.

27. Το αιτούν δικαστήριο εξετάζει, δεύτερον, τη δυνατότητα ενός προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας να επιβάλει συμβατικώς σε πελάτη τέλη λόγω καταγγελίας της σύμβασης πριν από τη λήξη της, όταν τα τέλη αυτά αντιστοιχούν, de facto, στο κόστος της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι τη λήξη της αρχικής διάρκειας ισχύος της σύμβασης, λαμβανομένου υπόψη του επιδιωκόμενου με την οδηγία 2009/72 σκοπού της ευχερούς και χωρίς διακρίσεις αλλαγής προμηθευτή και της ανάγκης τήρησης της αρχής της αναλογικότητας. Ως προς το ζήτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η οδηγία 2019/944 παρέχει, στο άρθρο 12, παράγραφος 3, χρήσιμες ενδείξεις για την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας 2009/72, καθόσον δεν αποκλείει τη δυνατότητα επιβολής τελών, τα οποία ωστόσο πρέπει να είναι αναλογικά. Στο πλαίσιο αυτό, το εν λόγω δικαστήριο διερωτάται ως προς τη νομιμότητα συμβατικών ρητρών οι οποίες ορίζουν ότι οι επιβαρύνσεις λόγω πρόωρης καταγγελίας σύμβασης ορισμένου χρόνου αντιστοιχούν σε οφειλή ισοδύναμη της ποσότητας της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας την οποία ο πελάτης θα μπορούσε ενδεχομένως να χρησιμοποιήσει κατά το υπόλοιπο χρονικό διάστημα ισχύος της σύμβασης και ως προς τη δυνατότητα υπολογισμού των επιβαρύνσεων αυτών βάσει μιας ρήτρας τύπου «take or pay». Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν ένας τέτοιος μηχανισμός έχει, κατ' ουσίαν, ως αποτέλεσμα να εμποδίζει την πραγματική αλλαγή προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας. Εάν το ποσό της συμβατικής ποινικής ρήτρας αντιστοιχεί στο κόστος της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι τη λήξη της αρχικής διάρκειας ισχύος της σύμβασης, η πρόωρη καταγγελία της σύμβασης θα έχει για τον πελάτη συνέπειες συγκρίσιμες με εκείνες της συνέχισης της συμβατικής σχέσης με τον ίδιο προμηθευτή. Στην περίπτωση αυτή, ο πελάτης που επιθυμεί να καταγγείλει μια σύμβαση θα επιλέξει εντούτοις, κατά πάσα πιθανότητα, να διατηρήσει τη συμβατική σχέση την οποία θεωρεί μη επωφελή και ο προμηθευτής θα είναι βέβαιος ότι θα αποκομίσει, σε κάθε περίπτωση, οικονομικά οφέλη καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της σύμβασης. Μια τέτοια ποινική ρήτρα ισοδυναμεί με επιβάρυνση του πελάτη με ολόκληρο τον οικονομικό κίνδυνο της καταγγελίας της σύμβασης και, επομένως, είναι προδήλως υπερβολική.

28. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι ο προμηθευτής ηλεκτρικής ενέργειας, όταν αποκτά έναν πελάτη, επιβαρύνεται συγχρόνως με διάφορα έξοδα, όπως η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Τίθεται δε το ερώτημα του τρόπου υπολογισμού της άμεσης οικονομικής ζημίας ενός προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης από τον πελάτη, ήτοι αν πρέπει να ληφθεί υπόψη η τιμή της καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας ή επίσης και η τιμή της παροχής της υπηρεσίας μεταφοράς ή διανομής της. Ειδικότερα, προς αποφυγή επικρίσεων περί επιλεκτικής και αυθαίρετης εφαρμογής και ταυτοχρόνως προκειμένου να γίνει δίκαιη κατανομή του βάρους της απόδειξης και να διασφαλιστεί η συμβατότητα της εθνικής νομοθεσίας προς την οδηγία 2009/72, πρέπει να εξεταστεί αν ο τρόπος υπολογισμού των τελών που συνδέονται με την πρόωρη καταγγελία σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας συναφθείσας για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή πρέπει να προβλέπεται ρητώς από τις διατάξεις του νόμου για την ενέργεια.

29. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Sąd Okręgowy w Warszawie (περιφερειακό δικαστήριο Βαρσοβίας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας [2009/72], το οποίο προβλέπει ότι η άσκηση των δικαιωμάτων του πελάτη ενέργειας (μικρής επιχείρησης) στην περίπτωση αλλαγής προμηθευτή ενέργειας πρέπει να πραγματοποιείται τηρουμένης της αρχής που διασφαλίζει ότι ο επιλέξιμος πελάτης μπορεί πραγματικά να αλλάξει εύκολα προμηθευτή και ότι η αλλαγή αυτή πρέπει να γίνεται χωρίς διακρίσεις σε σχέση με το κόστος, την προσπάθεια ή τον χρόνο, την έννοια ότι αποκλείει τη δυνατότητα να επιβληθεί στον πελάτη ενέργειας συμβατική ποινική ρήτρα λόγω καταγγελίας σύμβασης προμήθειας ενέργειας συναφθείσας για ορισμένο χρόνο, όταν ο πελάτης επιθυμεί να αλλάξει προμηθευτή ενέργειας, ανεξαρτήτως του μεγέθους της προκληθείσας ζημίας (άρθρο 483, παράγραφος 1, και άρθρο 484, παράγραφοι 1 και 2 του [αστικού κώδικα]) και χωρίς να έχουν προβλεφθεί στον ενεργειακό νόμο [άρθρο 4j, παράγραφος 3a] κριτήρια για τον υπολογισμό των επιβαρύνσεων αυτών ή για τη μείωσή τους;

2) Έχει το άρθρο 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας [2009/72], το οποίο προβλέπει ότι η άσκηση των δικαιωμάτων του πελάτη ενέργειας (μικρής επιχείρησης) στην περίπτωση αλλαγής προμηθευτή ενέργειας πρέπει να πραγματοποιείται χωρίς διακρίσεις σε σχέση με το κόστος, την προσπάθεια ή τον χρόνο και τηρουμένης της αρχής που διασφαλίζει ότι ο επιλέξιμος πελάτης μπορεί πραγματικά να αλλάξει εύκολα προμηθευτή, την έννοια ότι αντιτίθεται σε ερμηνεία των συμβατικών ρητρών σύμφωνα με την οποία, σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας σύμβασης προμήθειας ενέργειας συναφθείσας με προμηθευτή για ορισμένο χρόνο, παρέχεται η δυνατότητα επιβολής επιβαρύνσεων στους πελάτες (μικρές επιχειρήσεις), οι οποίες αντιστοιχούν de facto στο κόστος της τιμής της μη παραληφθείσας ενέργειας μέχρι τη λήξη [της αρχικής διάρκειας] ισχύος της σύμβασης, σύμφωνα με την αρχή “take or pay” (αρχή της υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής);»

30. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν στο Δικαστήριο η Πολωνική και η Ελληνική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

IV. Ανάλυση

31. Με τα δύο προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ’ ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας 2009/72 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία κατά την οποία, όταν μια μικρή επιχείρηση καταγγέλλει πρόωρα σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας συναφθείσα για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή, με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή, η επιχείρηση αυτή μπορεί να υποχρεωθεί να καταβάλει συμβατική ποινική ρήτρα στην περίπτωση που η ως άνω νομοθεσία ορίζει ότι η εν λόγω ποινική ρήτρα οφείλεται ανεξαρτήτως του ύψους της ζημίας που υπέστη ο προηγούμενος προμηθευτής, μολονότι η εθνική αυτή νομοθεσία δεν προβλέπει κανένα κριτήριο για τον υπολογισμό ή τη μείωση της ως άνω ποινικής ρήτρας και επιτρέπει να αντιστοιχεί το ποσό της ποινικής ρήτρας στο κόστος της τιμής της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι τη λήξη της αρχικής διάρκειας ισχύος της σύμβασης.

32. Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η εταιρία G είναι μικρή επιχείρηση η οποία συνήψε την επίμαχη σύμβαση για τον εφοδιασμό με ηλεκτρική ενέργεια μιας εκμετάλλευσης αγροτουρισμού. Στις 9 Μαρτίου 2016, η προμηθεύτρια W ζήτησε από την εταιρία

G, κατ' εφαρμογήν των όρων της σύμβασης αυτής, να καταβάλει ποινική ρήτρα λόγω πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης, με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή, ύψους αντίστοιχου προς το κόστος της τιμής της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας την οποία η εταιρία αυτή είχε δεσμευθεί να αγοράσει από την προμηθεύτρια μέχρι τη λήξη ισχύος της εν λόγω σύμβασης. Όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, η εθνική νομοθεσία παρέχει τη δυνατότητα καταγγελίας μιας σύμβασης ορισμένου χρόνου χωρίς επιβάρυνση με έξοδα και αποζημιώσεις πέραν εκείνων που απορρέουν από τη σύμβαση, χωρίς ωστόσο να διευκρινίζει τα κριτήρια που πρέπει να συνεκτιμώνται για τον υπολογισμό τους και χωρίς να προβλέπει τη δυνατότητα μείωσης του ποσού της ποινικής ρήτρας αυτεπαγγέλτως, παρά μόνον κατόπιν αιτήματος του ενδιαφερόμενου συμβαλλόμενου, ο οποίος φέρει το βάρος της απόδειξης του υπερβολικού χαρακτήρα της εν λόγω ποινικής ρήτρας. Επιπλέον, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, το ύψος της συμβατικής ποινικής ρήτρας δεν εξαρτάται από το ύψος της προκληθείσας ζημίας. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν μια τέτοια νομοθεσία συνάδει με το άρθρο 3 της οδηγίας 2009/72, με το οποίο καθορίζονται, μεταξύ άλλων, οι υποχρεώσεις των κρατών μελών όσον αφορά την προστασία των καταναλωτών [11], και ειδικότερα με τις παραγράφους 5 και 7 του άρθρου αυτού, οι οποίες δεν έχουν ακόμη αποτελέσει αντικείμενο ερμηνείας από το Δικαστήριο.

33. Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, για την ερμηνεία διάταξης του δικαίου της Ένωσης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται, καθώς και οι σκοποί που επιδιώκονται με την πράξη της οποίας αποτελεί μέρος [12].

34. Στο πλαίσιο αυτό, πρώτον, όσον αφορά το *γράμμα* των μνημονευόμενων διατάξεων, το άρθρο 3, παράγραφος 5, στοιχείο α', της οδηγίας 2009/72 ορίζει ότι τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι, όταν οι καταναλωτές επιθυμούν να αλλάξουν προμηθευτή, «τηρώντας τους όρους των συμβάσεων», η αλλαγή θα πραγματοποιείται από τον ενδιαφερόμενο διαχειριστή μέσα σε τρεις εβδομάδες [13] και ότι το δικαίωμα αυτό παρέχεται στους καταναλωτές χωρίς διακρίσεις σε σχέση με το κόστος, την προσπάθεια ή τον χρόνο. Εξάλλου, η παράγραφος 7 του ίδιου άρθρου, πέραν του ότι αφορά, εκ πρώτης όψεως, κυρίως και ειδικώς τους «ευάλωτους καταναλωτές», προβλέπει, γενικότερα, ότι τα κράτη μέλη διασφαλίζουν υψηλά επίπεδα προστασίας των καταναλωτών, ιδίως όσον αφορά τη διαφάνεια σχετικά με τους συμβατικούς όρους και προϋποθέσεις, και εξασφαλίζουν ότι ο «επιλέξιμος πελάτης» μπορεί «πραγματικά να αλλάξει προμηθευτή εύκολα». Η εν λόγω παράγραφος 7 ορίζει επίσης ότι, «όσον αφορά τουλάχιστον τους οικιακούς πελάτες», τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν τα μέτρα που αναφέρονται στο παράρτημα Ι της οδηγίας αυτής.

35. Κατά το άρθρο 2, σημείο 12, της οδηγίας 2009/72, ως «επιλέξιμος πελάτης» νοείται ο πελάτης που είναι ελεύθερος να αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια από τον προμηθευτή της επιλογής του κατά την έννοια του άρθρου 33 της εν λόγω οδηγίας. Κατά την παράγραφο 1, στοιχείο γ', του άρθρου 33, από την 1η Ιουλίου 2007, η έννοια του «επιλέξιμου πελάτη» περιλαμβάνει «όλους τους πελάτες». Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να διασφαλίζουν ότι όλοι οι πελάτες, συμπεριλαμβανομένων των μικρών επιχειρήσεων, ανεξαρτήτως της ευάλωτης θέσης τους, μπορούν πραγματικά να αλλάζουν εύκολα προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας.

[11] Βλ. απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2020, Energiavirasto (C-578/18, EU:C:2020:35, σκέψη 23).

[12] Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 22ας Ιουνίου 2023, Pankki S (C-579/21, EU:C:2023:501, σκέψη 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[13] Όπως επισήμανε η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η επίμαχη σύμβαση προέβλεπε προθεσμία καταγγελίας όχι τριών εβδομάδων αλλά έξι μηνών από την ημερομηνία κοινοποίησης της καταγγελίας, με ισχύ από το τέλος του ημερολογιακού έτους. Ωστόσο, δεδομένου ότι τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στην υπό κρίση υπόθεση δεν αφορούν τη διάρκεια της προθεσμίας καταγγελίας, δεν θα εξετάσω περαιτέρω το ζήτημα αυτό.

36. Επομένως, από το γράμμα του άρθρου 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας 2009/72 προκύπτει ότι ο πελάτης ενός προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας πρέπει να προστατεύεται όταν επιθυμεί να αλλάξει προμηθευτή. Συγχρόνως, μολονότι οι διατάξεις αυτές δεν μνημονεύουν ρητώς τη δυνατότητα του προηγούμενου προμηθευτή να ζητήσει την καταβολή συμβατικής ποινικής ρήτρας λόγω πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης ούτε, κατά μείζονα λόγο, προβλέπουν κριτήρια που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό του ποσού της ποινικής αυτής ρήτρας, η παράγραφος 5, στοιχείο α′, του εν λόγω άρθρου ορίζει ότι πρέπει να τηρούνται οι όροι των συμβάσεων.

37. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι το γράμμα του άρθρου 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας 2009/72 δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να αποκλείσει το ενδεχόμενο μια σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας να προβλέπει την επιβολή συμβατικής ποινικής ρήτρας σε πελάτη σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας σύμβασης συναφθείσας για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή εφόσον ο πελάτης επιθυμεί να αλλάξει προμηθευτή. Εντούτοις, σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές, το ύψος της ποινικής ρήτρας δεν πρέπει να στερεί από τον εν λόγω πελάτη τη δυνατότητα πραγματικής και εύκολης αλλαγής προμηθευτή.

38. Όσον αφορά, δεύτερον, το *πλαίσιο* στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας 2009/72, διαπιστώνεται, κατά πρώτον, ότι το άρθρο αυτό παραπέμπει, στην παράγραφο 7, τελευταία περίοδος, στα μέτρα προστασίας των καταναλωτών που απαριθμούνται στο παράρτημα Ι της οδηγίας αυτής, τα οποία τα κράτη μέλη οφείλουν να θεσπίσουν όσον αφορά «τουλάχιστον» τους οικιακούς πελάτες. Το εν λόγω παράρτημα προβλέπει, μεταξύ άλλων, στο σημείο 1, στοιχείο α′, ότι οι πελάτες έχουν το δικαίωμα να συνάπτουν σύμβαση με τον φορέα παροχής υπηρεσιών ηλεκτρικής ενεργείας, στην οποία καθορίζεται η ύπαρξη τυχόν δικαιώματος λύσης της σύμβασης και κατά πόσον επιτρέπεται η υπαναχώρηση από τη σύμβαση χωρίς επιβάρυνση. Επιπλέον, κατά τη διάταξη αυτή, οι όροι των συμβάσεων πρέπει να είναι δίκαιοι και γνωστοί εκ των προτέρων, οι δε πληροφορίες αυτές θα πρέπει να παρέχονται πριν από τη σύναψη ή επιβεβαίωση της σύμβασης. Το σημείο 1, στοιχείο ε′, του εν λόγω παραρτήματος διευκρινίζει ότι οι πελάτες δεν επιβαρύνονται για αλλαγή προμηθευτή. Επομένως, από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι, «όσον αφορά τουλάχιστον τους οικιακούς πελάτες», αυτοί ουδόλως επιβαρύνονται όταν αλλάζουν προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας, ακόμη και όταν η σύμβαση προμήθειας είναι ορισμένου χρόνου και σταθερής τιμής.

39. Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η εταιρία G εμπίπτει στις έννοιες του «πελάτη», του «τελικού πελάτη» και του «επιλέξιμου πελάτη», όπως ορίζονται αντιστοίχως στο άρθρο 2, σημεία 7, 9 και 12, της οδηγίας 2009/72, αλλά και στην έννοια του «μη οικιακού πελάτη», κατά το σημείο 11 του εν λόγω άρθρου, το οποίο αφορά φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια που δεν προορίζεται για τη δική του οικιακή χρήση. Πράγματι, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η εταιρία G, η οποία συνήψε την επίμαχη σύμβαση με σκοπό τον εφοδιασμό της εκμετάλλευσης αγροτουρισμού, ενήργησε στο πλαίσιο επαγγελματικής δραστηριότητας [14].

[14] Με τις γραπτές παρατηρήσεις της, η Επιτροπή υποστήριξε ότι θα ήταν σκόπιμο να γίνει παραπομπή στις διατάξεις σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, ιδίως σε αυτές που προβλέπονται στην οδηγία 93/13. Συναφώς, επισημαίνω ότι, όπως αναφέρει η δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, οι ενιαίοι κανόνες σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες που προβλέπει η εν λόγω οδηγία πρέπει να εφαρμόζονται σε «κάθε σύμβαση» που συνάπτεται μεταξύ ενός «επαγγελματία» και ενός «καταναλωτή», όπως τα πρόσωπα αυτά ορίζονται στο άρθρο 2, στοιχεία β′ και γ′, της ίδιας οδηγίας. Κατά το εν λόγω άρθρο 2, στοιχείο β′, ως «καταναλωτής» νοείται κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, στις συμβάσεις που καλύπτει η οδηγία αυτή, ενεργεί για σκοπούς οι οποίοι είναι άσχετοι με τις επαγγελματικές του δραστηριότητες (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 9ης Ιουλίου 2020, Raiffeisen Bank και BRD Groupe Société Générale, C-698/18 και C-699/18, EU:C:2020:537, σκέψεις 69 και 70 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Συνεπώς, εν προκειμένω, δεδομένου ότι η εταιρία G ενήργησε στο πλαίσιο της επαγγελματικής δραστηριότητάς της, παρέλκει, κατά τη γνώμη μου, η παραπομπή στην οδηγία 93/13 στο πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης.

40. Ταυτόχρονα, η εταιρία αυτή δεν εμπίπτει στην έννοια του «οικιακού πελάτη», κατά το άρθρο 2, σημείο 10, της οδηγίας 2009/72, που ορίζεται ως ο πελάτης που αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια για δική του οικιακή κατανάλωση. Επιπλέον, από την απόφαση περί παραπομπής δεν προκύπτει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας θέλησε να επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής του παραρτήματος Ι της οδηγίας αυτής στους «μη οικιακούς πελάτες». Ως εκ τούτου, οι διατάξεις του σημείου 1, στοιχεία α′ και ε′, του εν λόγω παραρτήματος δεν φαίνεται να έχουν εφαρμογή σε μη οικιακό πελάτη όπως η εταιρία G. Επομένως, εξ αντιδιαστολής, για έναν τέτοιο πελάτη, η εν λόγω οδηγία δεν αποκλείει το ενδεχόμενο μια σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας συναφθείσα για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή να προβλέπει την ύπαρξη συμβατικής ποινικής ρήτρας σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης αυτής με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή.

41. Κατά δεύτερον, η αιτιολογική σκέψη 42 της οδηγίας 2009/72 αναφέρει ότι όλοι οι κοινοτικοί τομείς της βιομηχανίας και του εμπορίου, συμπεριλαμβανομένων των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, «θα πρέπει να μπορούν να απολαύουν επίσης υψηλού επιπέδου προστασίας του καταναλωτή» και ότι, ειδικότερα, οι οικιακοί πελάτες και, εφόσον τα κράτη μέλη το κρίνουν αναγκαίο, οι μικρές επιχειρήσεις θα πρέπει επίσης να απολαύουν εγγυήσεων δημόσιας υπηρεσίας. Επομένως, η χρήση του ρήματος «πρέπει», στον μέλλοντα, καταδεικνύει τη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης να αφήσει περιθώριο εκτίμησης στα κράτη μέλη καθόσον τους παρέχει απλώς τη δυνατότητα, και δεν επιβάλλει την υποχρέωση, να χορηγήσουν στις μικρές επιχειρήσεις το πλεονέκτημα του υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών. Και στην περίπτωση αυτή, υπό την επιφύλαξη εξακρίβωσης από το αιτούν δικαστήριο, από την απόφαση περί παραπομπής δεν προκύπτει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας έκανε χρήση της δυνατότητας αυτής όσον αφορά τις μικρές επιχειρήσεις. Σε μια τέτοια περίπτωση, εκτιμώ ότι η εν λόγω οδηγία δεν αποκλείει την επιβολή συμβατικής ποινικής ρήτρας σε μικρή επιχείρηση σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, την οποία έχει συνάψει για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή, προκειμένου να αλλάξει προμηθευτή.

42. Εξάλλου, πρέπει να επισημανθεί ότι η οδηγία 2019/944, η οποία κατήργησε και αντικατέστησε την οδηγία 2009/72, από 1ης Ιανουαρίου 2021, ορίζει ρητώς, στο άρθρο 12, παράγραφος 2, ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε «τουλάχιστον οι οικιακοί πελάτες και οι *μικρές επιχειρήσεις*» [15] να μην επιβαρύνονται με «οποιοδήποτε τέλος σχετιζόμενο με την αλλαγή προμηθευτή», προβλέποντας συγχρόνως, στην παράγραφο 3 του άρθρου αυτού, ότι, κατά παρέκκλιση, τα κράτη μέλη δύνανται να επιτρέπουν στους προμηθευτές ή στους συμμετέχοντες στην αγορά που δραστηριοποιείται στη σωρευτική εκπροσώπηση να επιβάλλουν στους πελάτες τέλη τερματισμού σύμβασης σε όσους πελάτες καταγγέλλουν οικειοθελώς συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας *σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου πριν από την λήξη της σύμβασης*, υπό τον όρο ότι τα εν λόγω τέλη προβλέπονται από σύμβαση την οποία έχει συνάψει οικειοθελώς ο πελάτης και ότι τα εν λόγω τέλη ανακοινώνονται σαφώς στον πελάτη πριν από τη σύναψη της σύμβασης.

43. Ως προς το ζήτημα αυτό, αφενός, το άρθρο 2, σημείο 16, της οδηγίας 2019/944 ορίζει το «τέλος τερματισμού σύμβασης» ως κάθε χρέωση ή κύρωση που επιβάλλεται στους πελάτες από προμηθευτές ή συμμετέχοντες στην αγορά δραστηριοποιούμενους στη σωρευτική εκπροσώπηση σε περίπτωση τερματισμού σύμβασης προμήθειας ή παροχής υπηρεσιών ηλεκτρικής ενέργειας και, αφετέρου, το σημείο 17 του εν λόγω άρθρου ορίζει ως «τέλος σχετιζόμενο με την αλλαγή προμηθευτή» κάθε χρέωση ή κύρωση που επιβάλλεται στους πελάτες από προμηθευτές ή συμμετέχοντες στην αγορά δραστηριοποιούμενους στη σωρευτική εκπροσώπηση ή διαχειριστές

[15] Η υπογράμμιση δική μου.

συστημάτων, άμεσα ή έμμεσα, σε περίπτωση αλλαγής προμηθευτών ή συμμετεχόντων στην αγορά δραστηριοποιούμενων στη σωρευτική εκπροσώπηση, *συμπεριλαμβανομένων των τελών τερματισμού σύμβασης*. Κατά συνέπεια, η οδηγία αυτή διακρίνει τον απλό τερματισμό σύμβασης προμήθειας από εκείνον που πραγματοποιείται με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή. Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι, υπό το καθεστώς της εν λόγω οδηγίας, μια μικρή επιχείρηση όπως η εταιρία G θα δικαιούνταν να καταγγείλει πρόωρα σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας συναφθείσα για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή, με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή, χωρίς να επιβαρυνθεί με τέλη για την αλλαγή προμηθευτή και, κατά συνέπεια, με τέλη καταγγελίας.

44. Εντούτοις, λαμβανομένου υπόψη του χρόνου των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, η οδηγία 2019/944 δεν έχει εφαρμογή ratione temporis στην υπό κρίση υπόθεση. Άλλωστε, μολονότι η οδηγία αυτή προβλέπει λεπτομερείς κανόνες σχετικά με τα τέλη που μπορούν να επιβληθούν σε μια μικρή επιχείρηση σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, τέτοιοι κανόνες δεν υφίσταντο, έστω εμμέσως, στο πλαίσιο της οδηγίας 2009/72, όπως προκύπτει ιδίως από το σημείο 41 των παρουσών προτάσεων. Επομένως, κατά τη γνώμη μου, οι διατάξεις του άρθρου 12 της οδηγίας 2019/944 δεν μπορούν να εφαρμοστούν κατ' αναλογίαν στο πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης [16].

45. Τέλος, κατά τρίτον, η αιτιολογική σκέψη 52 της οδηγίας 2009/72 αναφέρει ότι οι «καταναλωτές» [17] θα πρέπει να διαθέτουν σαφείς και κατανοητές πληροφορίες όσον αφορά τα δικαιώματά τους σε σχέση με τον ενεργειακό τομέα. Κατά τη γνώμη μου, από την εν λόγω αιτιολογική σκέψη μπορεί να συναχθεί ότι, εν προκειμένω, όταν ένας καταναλωτής σκοπεύει να προμηθευτεί ηλεκτρική ενέργεια, πρέπει, πριν από τη σύναψη σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ορισμένου χρόνου και σταθερής τιμής, να ενημερώνεται από τον προμηθευτή με σαφή, πλήρη και διαφανή τρόπο για την ύπαρξη συμβατικής ποινικής ρήτρας, για τους όρους εφαρμογής της καθώς και για τον τρόπο υπολογισμού της, το δε ύψος της ποινικής αυτής ρήτρας δεν πρέπει, υπό το πρίσμα του άρθρου 3, παράγραφος 7, της οδηγίας 2009/72, να του στερεί το δικαίωμα να αλλάξει πραγματικά και εύκολα προμηθευτή. Εν προκειμένω, κατά τη γνώμη μου, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η συμβατική ποινική ρήτρα είχε καθοριστεί ρητώς στην επίμαχη σύμβαση, κατά τρόπο λεπτομερή, πράγμα που παρείχε στην εταιρία G τη δυνατότητα να γνωρίζει επακριβώς τον τρόπο υπολογισμού της και το γεγονός ότι το ποσό της αντιστοιχούσε στο κόστος της τιμής της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι τη λήξη της αρχικής διάρκειας ισχύος της σύμβασης [18].

46. Κατά συνέπεια, το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας 2009/72 επιβεβαιώνει ότι, κατ' αρχήν, η σύμβαση που συνάπτεται μεταξύ προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας και μικρής επιχείρησης μπορεί να προβλέπει την επιβάρυνση της επιχείρησης αυτής με ποινική ρήτρα λόγω πρόωρης καταγγελίας, υπό την προϋπόθεση ότι η επιχείρηση αυτή είχε ενημερωθεί κατά τρόπο σαφή, πλήρη και διαφανή για την ύπαρξη της ποινικής αυτής ρήτρας κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης και ότι το ποσό της εν λόγω ποινικής ρήτρας δεν της στερεί το δικαίωμα να αλλάξει πραγματικά και εύκολα προμηθευτή.

[16] Επισημαίνω ότι διατάξεις ανάλογες με εκείνες του άρθρου 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας 2009/72 περιλαμβάνονται στην οδηγία 2009/73/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 2003/55/ΕΚ (ΕΕ 2009, L 211, σ. 94), η οποία εξακολουθεί να ισχύει. Βλ. άρθρο 3, παράγραφοι 3 και 6, της οδηγίας 2009/73.

[17] Υπενθυμίζω ότι, ελλείψει ενιαίου ορισμού στο πρωτογενές δίκαιο, κάθε πράξη της Ένωσης σχετικά με τους καταναλωτές περιέχει ορισμό του «καταναλωτή» ο οποίος ισχύει μόνο για τη συγκεκριμένη πράξη [πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. Pitruzzella στην υπόθεση YYY. (Έννοια του «καταναλωτή») (C-570/21, EU:C:2022:1002, σημείο 32)]. Στο πλαίσιο της οδηγίας 2009/72, η έννοια του «καταναλωτή» δεν ορίζεται και φαίνεται να έχει ευρύ περιεχόμενο, ιδίως υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης 1 της οδηγίας αυτής, η οποία αναφέρει ότι στόχος της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενεργείας είναι η παροχή πραγματικών επιλογών σε «όλους τους καταναλωτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε είναι πολίτες είτε επιχειρήσεις».

[18] Βλ. υποσημείωση 9 των παρουσών προτάσεων.

47. Τρίτον, η ερμηνεία κατά την οποία το άρθρο 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας 2009/72 δεν αποκλείει την επιβολή σε μια μικρή επιχείρηση συμβατικής ποινικής ρήτρας σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ορισμένου χρόνου και σταθερής τιμής, εάν το κράτος μέλος δεν έχει επεκτείνει στις επιχειρήσεις αυτές την προστασία που παρέχεται στους οικιακούς πελάτες, επιρρωννύεται από τους *σκοπούς* που επιδιώκει η εν λόγω οδηγία.

48. Συγκεκριμένα, η οδηγία 2009/72 έχει ως αντικείμενο, όπως προκύπτει από το άρθρο 1 αυτής, τη θέσπιση κοινών κανόνων που αφορούν την παραγωγή, τη μεταφορά, τη διανομή και την προμήθεια ηλεκτρικής ενεργείας, καθώς και την προστασία των καταναλωτών, με στόχο τη βελτίωση και την ολοκλήρωση ανταγωνιστικών αγορών ηλεκτρικής ενεργείας στην Ένωση. Στο πλαίσιο αυτό, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η εν λόγω οδηγία αποσκοπεί, ουσιαστικά, στην καθιέρωση μιας ανοικτής και ανταγωνιστικής εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία παρέχει στους καταναλωτές τη δυνατότητα να επιλέγουν ελεύθερα τους προμηθευτές τους και στους τελευταίους τη δυνατότητα να διαθέτουν ελεύθερα τα προϊόντα τους στους πελάτες τους, στη δημιουργία ισότιμων όρων ανταγωνισμού στην εν λόγω αγορά, στη διασφάλιση της ασφάλειας του εφοδιασμού με ηλεκτρική ενέργεια και στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής[19].

49. Κατά συνέπεια, ο κύριος σκοπός της οδηγίας 2009/72 συνίσταται στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας[20], πράγμα που προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, την ανάπτυξη των προμηθευτών ηλεκτρικής ενέργειας προκειμένου, εν τέλει, να εξασφαλιστούν καλύτερες συνθήκες εφοδιασμού των καταναλωτών. Υπό την έννοια αυτή, η αιτιολογική σκέψη 57 της οδηγίας 2009/72 αναφέρει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να καθιστούν δυνατό για τους καταναλωτές να αξιοποιήσουν πλήρως τις ευκαιρίες που προσφέρει μια ελευθερωμένη εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενεργείας.

50. Ειδικότερα, επισημαίνεται ότι οι συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ορισμένου χρόνου και σταθερής τιμής μπορούν να κατοχυρώσουν την προστασία των πελατών εξασφαλίζοντάς τους χαμηλή και σταθερή τιμή ηλεκτρικής ενέργειας. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή, με τις γραπτές παρατηρήσεις της, παραπέμπει σε γνωμοδότηση του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (CEER), της 17ης Μαΐου 2016, σχετικά με τα τέλη πρόωρης καταγγελίας[21], σύμφωνα με την οποία τέτοιες συμβάσεις παρέχουν στους καταναλωτές τη βεβαιότητα του μη μεταβαλλόμενου κόστους ενέργειας[22]. Ωστόσο, για τη σύναψη μιας τέτοιας σύμβασης, ο προμηθευτής ηλεκτρικής ενέργειας επιβαρύνεται με διάφορα έξοδα προκειμένου να αποκτήσει τη συνολική ποσότητα ενέργειας που απαιτείται για την εξαρχής κάλυψη των αναγκών του πελάτη, πράγμα το οποίο, όπως επισημαίνει το CEER, συνεπάγεται πρόσθετες δαπάνες, ιδίως με σκοπό την προστασία από την αστάθεια του κόστους στη χονδρική αγορά[23]. Επομένως, σε περίπτωση που ένας πελάτης ο οποίος έχει συνάψει σύμβαση ορισμένου χρόνου και σταθερής τιμής καταγγείλει πρόωρα τη σύμβαση, τα τέλη πρόωρης καταγγελίας μπορούν να παράσχουν στον προμηθευτή τη δυνατότητα να αντισταθμίσει το κόστος που προκύπτει από την εν λόγω σύμβαση. Σε αντίθετη περίπτωση, ο προμηθευτής αυτός μπορεί να αναγκαζόταν να μετακυλίσει

[19] Βλ. αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 2019, Slovenské elektrárne (C-376/18, EU:C:2019:1068, σκέψη 32), και της 11ης Ιουνίου 2020, Prezident Slovenskej republiky (C-378/19, EU:C:2020:462, σκέψη 22).

[20] Απόφαση της 28ης Νοεμβρίου 2018, Solvay Chimica Italia κ.λπ. (C-262/17, C-263/17 και C-273/17, EU:C:2018:961, σκέψη 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[21] Το έγγραφο αυτό είναι διαθέσιμο (στην αγγλική γλώσσα) στην ακόλουθη διεύθυνση: https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/792d2636-53db-f60C-a7b7-7a676f3a28d0.

[22] Βλ. σ. 2 της γνωμοδότησης του CEER.

[23] Βλ. σ. 2 της γνωμοδότησης του CEER.

σε όλους τους πελάτες του τον κίνδυνο επιβάρυνσης με το κόστος αυτό, πράγμα που θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια, εν τέλει, την αύξηση των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας και τη μείωση της προσφοράς για τους πελάτες [24].

51. Επομένως, κατά τη γνώμη μου, στο πλαίσιο της οδηγίας 2009/72, οι ιδιαιτερότητες των συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας που συνάπτονται για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή συνεπάγονται ότι τα τέλη σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας μπορούν να θεωρηθούν δικαιολογημένα προκειμένου, εν τέλει, να διασφαλιστεί η προστασία όλων των καταναλωτών, διά της δυνατότητας που τους παρέχεται να επιτύχουν χαμηλότερες τιμές ηλεκτρικής ενέργειας.

52. Ως εκ τούτου, εκτιμώ ότι η κύρια δυσκολία που παρουσιάζει η υπό κρίση υπόθεση έγκειται στο ύψος της συμβατικής ποινικής ρήτρας, που πρέπει να παρέχει στον πελάτη πραγματική δυνατότητα ευχερούς αλλαγής προμηθευτή και συγχρόνως να παρέχει στον προηγούμενο προμηθευτή εύλογη αποζημίωση για την κάλυψη των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε για να διασφαλίσει την εκτέλεση της εν λόγω σύμβασης, διότι άλλως θα θιγόταν η πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας 2009/72.

53. Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο μνημονεύει το άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας 2019/944, το οποίο, όσον αφορά τα τέλη τερματισμού σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας συναφθείσας για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή, ορίζει ότι τα τέλη αυτά «δεν υπερβαίνουν την άμεση οικονομική ζημία του προμηθευτή». Κατά το αιτούν δικαστήριο, η εν λόγω διάταξη παρέχει ενδείξεις για την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας 2009/72. Ωστόσο, κατά πρώτον, όπως επισημαίνεται στο σημείο 44 των παρουσών προτάσεων, η οδηγία 2019/944 δεν εφαρμόζεται ratione temporis στη διαφορά της κύριας δίκης. Κατά δεύτερον, η διάταξη αυτή αφορά μόνον τα τέλη τερματισμού σύμβασης συναφθείσας για ορισμένο χρόνο και με καθορισμένη τιμή, και όχι τα σχετιζόμενα με την αλλαγή προμηθευτή τέλη. Κατά τρίτον, όσον αφορά τις μικρές επιχειρήσεις, η οδηγία 2019/944 ακολούθησε διαφορετική προσέγγιση από εκείνη που υιοθετήθηκε στο πλαίσιο της οδηγίας 2009/72, αναφέροντας ρητώς, στο άρθρο 12, παράγραφος 2, ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι μικρές επιχειρήσεις να μην επιβαρύνονται με οποιοδήποτε τέλος σχετιζόμενο με την αλλαγή προμηθευτή. Επομένως, είμαι της γνώμης ότι η οδηγία 2019/944 δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως σημείο αναφοράς για υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης.

54. Όσον αφορά την οδηγία 2009/72, διαπιστώνεται ότι δεν περιέχει καμία ένδειξη ως προς το ύψος των τελών που μπορεί να καταβάλει μια μικρή επιχείρηση όταν, προκειμένου να αλλάξει προμηθευτή, προβαίνει σε πρόωρη καταγγελία σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ορισμένου χρόνου και σταθερής τιμής, ούτε ως προς τον τρόπο υπολογισμού των τελών αυτών. Επομένως, η εν λόγω οδηγία παρέχει στα κράτη μέλη περιθώριο εκτίμησης όσον αφορά τη ρύθμιση των εν λόγω τελών καταγγελίας.

55. Κατά συνέπεια, απαντώντας στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, φρονώ ότι εθνική νομοθεσία κατά την οποία, σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας σύμβασης ορισμένου χρόνου και σταθερής τιμής από μικρή επιχείρηση, οφείλεται συμβατική ποινική ρήτρα ανεξαρτήτως του ύψους της ζημίας που υπέστη ο προηγούμενος προμηθευτής, μολονότι η νομοθεσία αυτή δεν προβλέπει κανένα κριτήριο για τον υπολογισμό ή τη μείωση της εν λόγω ποινικής ρήτρας και

[24] Βλ. σ. 2 της γνωμοδότησης του CEER.

παρέχει τη δυνατότητα το ποσό της ποινικής αυτής ρήτρας να αντιστοιχεί στο κόστος της τιμής της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι τη λήξη της αρχικής διάρκειας ισχύος της σύμβασης, δεν είναι, εξ αυτού και μόνον του λόγου, ασύμβατη προς την οδηγία 2009/72.

56. Εντούτοις, το περιθώριο εκτίμησης που καταλείπεται στα κράτη μέλη δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται κενό περιεχομένου το δικαίωμα της πραγματικής δυνατότητας ευχερούς αλλαγής προμηθευτή, όπως αυτό απορρέει από το άρθρο 3, παράγραφοι 5 και 7, της εν λόγω οδηγίας. Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται στην περίπτωση ποινικής ρήτρας της οποίας το ποσό αντιστοιχεί στο κόστος της τιμής της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι τη λήξη ισχύος της σύμβασης, κατ' εφαρμογήν ρήτρας τύπου «take or pay» «υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής» [25]. Σύμφωνα με μια τέτοια ρήτρα, στην προκειμένη περίπτωση, ο αγοραστής έχει την υποχρέωση να καταβάλει το αντίτιμο για το σύνολο ή μέρος της ηλεκτρικής ενέργειας που έχει δεσμευθεί να αγοράσει, είτε χρησιμοποιεί την ηλεκτρική αυτή ενέργεια είτε όχι [26]. Μια ρήτρα τύπου «take or pay» συνεπάγεται, εκ πρώτης όψεως, ότι ο καταναλωτής φέρει το σύνολο των κινδύνων της σύμβασης προμήθειας την οποία έχει συνάψει και λειτουργεί ως ισχυρός αποτρεπτικός παράγοντας για την καταγγελία της σύμβασης αυτής, προκειμένου ο καταναλωτής να μην καταβάλει αυξημένο κόστος ηλεκτρικής ενέργειας σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας. Εξ αυτού θα μπορούσε να συναχθεί ότι μια τέτοια ρήτρα δεν συνάδει με την οδηγία 2009/72.

57. Εντούτοις, εκτιμώ ότι, υπό ορισμένες συγκεκριμένες περιστάσεις, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο, στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας, όταν ένας προμηθευτής έχει προβεί σε διάφορες δαπάνες για να διασφαλίσει την εκτέλεση της σύμβασης ορισμένου χρόνου και σταθερής τιμής μέχρι τη λήξη ισχύος της, ιδίως δε στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας για την εξαρχής κάλυψη των αναγκών του πελάτη, η επιβάρυνση που υφίσταται ο προμηθευτής αυτός λόγω της πρόωρης καταγγελίας της εν λόγω σύμβασης να αντιστοιχεί πράγματι στο ποσό που θα κατέβαλε ο πελάτης μέχρι τη λήξη της σύμβασης αν είχε συνεχίσει κανονικά την εκτέλεσή της.

58. Εν προκειμένω, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει αν η συμβατική ποινική ρήτρα θίγει το δικαίωμα της εταιρίας G να μπορεί πραγματικά να αλλάξει εύκολα προμηθευτή, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των συγκεκριμένων περιστάσεων της διαφοράς, ιδίως δε την αναλογικότητα του ποσού της συμβατικής ποινικής ρήτρας, ποσό το οποίο δεν πρέπει να υπερβαίνει εκείνο που είναι αναγκαίο για την κάλυψη του κόστους το οποίο επωμίστηκε ο προηγούμενος προμηθευτής λόγω της πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης, προκειμένου να αποτραπεί ο αδικαιολόγητος πλουτισμός του ως άνω προμηθευτή [27].

59. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω να δοθεί στα προδικαστικά ερωτήματα η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας 2009/72 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία κατά την οποία, όταν μια μικρή επιχείρηση καταγγέλλει πρόωρα

[25] Ελεύθερη μετάφραση.

[26] Η ρήτρα «take or pay», η οποία χρησιμοποιείται συχνά στις συμβάσεις προμήθειας, ιδίως στον τομέα της ενέργειας, έχει τρία βασικά χαρακτηριστικά, ήτοι, πρώτον, αποζημιωτικό χαρακτήρα, καθόσον αποσκοπεί στην αποζημίωση του δικαιούχου λόγω μη εκπλήρωσης από τον αντισυμβαλλόμενο των υποχρεώσεών του και καθιστά δυνατή την αποφυγή του, ενίοτε περίπλοκου, ζητήματος της απόδειξης της ζημίας και της έκτασής της· δεύτερον, προκαθορισμένο χαρακτήρα, δεδομένου ότι τα συμβαλλόμενα μέρη καθορίζουν εκ των προτέρων, κατά τη σύναψη της σύμβασης, τις ποινικές ρήτρες που θα οφείλονται στον δανειστή αν ο οφειλέτης πελάτης του δεν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του, και, τρίτον, κατ' αποκοπήν χαρακτήρα που υλοποιείται με τη μορφή ενός σταθερού ποσού ή ενός καθορισμένου ποσοστού της συνολικής αξίας των αγαθών ή της τιμής πώλησης, αρκετά υψηλού ώστε να ενθαρρύνει την οφειλόμενη επιμέλεια. Βλ., ειδικότερα, Kohl, B., κ.λπ., «Les clauses *take or pay*: des clauses originales et méconnues», *Journal des tribunaux*, 2009, αριθ. 6354, σ. 349 έως 358, ιδίως σ. 354 έως 356.

[27] Επ' αυτού, υπενθυμίζεται ότι τα εθνικά δικαστήρια μπορούν νομίμως να μεριμνούν ώστε η έννομη προστασία των δικαιωμάτων τα οποία εγγυάται η έννομη τάξη της Ένωσης να μη συνεπάγεται αδικαιολόγητο πλουτισμό των δικαιούχων [βλ. απόφαση της 30ής Μαρτίου 2023, AR κ.λπ. (Ευθεία αγωγή κατά του ασφαλιστή), C-618/21, EU:C:2023:278, σκέψη 41 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας συναφθείσα για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή, με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή, η επιχείρηση αυτή μπορεί να υποχρεωθεί να καταβάλει συμβατική ποινική ρήτρα στην περίπτωση που η συγκεκριμένη νομοθεσία ορίζει ότι η εν λόγω ποινική ρήτρα οφείλεται ανεξαρτήτως του ύψους της ζημίας που υπέστη ο προηγούμενος προμηθευτής, μολονότι η νομοθεσία αυτή δεν προβλέπει κανένα κριτήριο για τον υπολογισμό ή τη μείωση της εν λόγω ποινικής ρήτρας και παρέχει τη δυνατότητα το ποσό της ποινικής αυτής ρήτρας να αντιστοιχεί στο κόστος της τιμής της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι τη λήξη της αρχικής διάρκειας ισχύος της σύμβασης, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω επιχείρηση είχε ενημερωθεί από τον προμηθευτή κατά τρόπο σαφή, πλήρη και διαφανή για την ύπαρξη της συγκεκριμένης ποινικής ρήτρας, για τους όρους εφαρμογής της καθώς και για τον τρόπο υπολογισμού της και εφόσον το ύψος της συμβατικής ποινικής ρήτρας δεν στερεί από την επιχείρηση αυτή το δικαίωμά της να μπορεί πραγματικά να αλλάξει εύκολα προμηθευτή. Ειδικότερα, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να λάβει υπόψη το σύνολο των συγκεκριμένων περιστάσεων της διαφοράς, ιδίως δε την αναλογικότητα του ποσού της συμβατικής ποινικής ρήτρας, ποσό το οποίο δεν πρέπει να υπερβαίνει την κάλυψη του κόστους το οποίο επωμίστηκε ο προηγούμενος προμηθευτής λόγω της πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης.

V. Πρόταση

60. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω εκτιμήσεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Sąd Okręgowy w Warszawie (περιφερειακό δικαστήριο Βαρσοβίας, Πολωνία) ως εξής:

Το άρθρο 3, παράγραφοι 5 και 7, της οδηγίας 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενεργείας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54/ΕΚ,

έχει την έννοια ότι:

δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία κατά την οποία, όταν μια μικρή επιχείρηση καταγγέλλει πρόωρα σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας συναφθείσα για ορισμένο χρόνο και με σταθερή τιμή, με σκοπό την αλλαγή προμηθευτή, η επιχείρηση αυτή μπορεί να υποχρεωθεί να καταβάλει συμβατική ποινική ρήτρα στην περίπτωση που η συγκεκριμένη νομοθεσία ορίζει ότι η εν λόγω ποινική ρήτρα οφείλεται ανεξαρτήτως του ύψους της ζημίας που υπέστη ο προηγούμενος προμηθευτής, μολονότι η νομοθεσία αυτή δεν προβλέπει κανένα κριτήριο για τον υπολογισμό ή τη μείωση της εν λόγω ποινικής ρήτρας και παρέχει τη δυνατότητα το ποσό της ποινικής αυτής ρήτρας να αντιστοιχεί στο κόστος της τιμής της μη καταναλωθείσας ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι τη λήξη της αρχικής διάρκειας ισχύος της σύμβασης, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω επιχείρηση είχε ενημερωθεί από τον προμηθευτή κατά τρόπο σαφή, πλήρη και διαφανή για την ύπαρξη της συγκεκριμένης ποινικής ρήτρας, για τους όρους εφαρμογής της καθώς και για τον τρόπο υπολογισμού της και εφόσον το ύψος της συμβατικής ποινικής ρήτρας δεν στερεί από την επιχείρηση αυτή το δικαίωμά της να μπορεί πραγματικά να αλλάξει εύκολα προμηθευτή. Ειδικότερα, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να λάβει υπόψη το σύνολο των συγκεκριμένων περιστάσεων της διαφοράς, ιδίως δε την αναλογικότητα του ποσού της συμβατικής ποινικής ρήτρας, ποσό το οποίο δεν πρέπει να υπερβαίνει την κάλυψη του κόστους το οποίο επωμίστηκε ο προηγούμενος προμηθευτής λόγω της πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης.